

Summer 2024, Volume 2, Issue 2

Recognizing the Opportunities and Challenges of Marginalizing Women's Resilience Against Disasters, A Narrative Review Study

Simintaj Sharififar¹, Maryam Moradi^{2*}, Ali Moradi³

1- Assistant Professor Department of Health in Disaster and Emergencies, School of Nursing, Aja University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

2- PhD Student of Health in Disaster and Emergencies, Aja University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

3- PhD In Nursing Education, Assistant Professor, Critical Care Department, Nursing Faculty, Baqiyatallah University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

***Corresponding author:** Maryam Moradi, PhD Student of Health in Disaster and Emergencies, Aja University of Medical Sciences, Tehran, Iran.

E-mail: moradi21922@yahoo.com

Received: 2022/08/18

Accepted: 2022/12/11

Abstract

Introduction: Disasters are increasing all over the world and have affected people's lives. In many of these situations, gender inequalities limit the influence and control of women and girls in the decisions governing their lives. The purpose of this study is to investigate and analyze the opportunities and challenges related to the resilience of marginalized women against different types of disasters.

Methods: In this review, in order to find related sources and studies, relevant articles, guidelines, manuals were extracted from January 2006 to March 2021. Searching in reliable scientific databases such as PubMed, SID, Google Scholar, Scopus, science direct, Medline, Ovid, Web of knowledge with a combination of keywords women, resilience, social factors, marginalization, disasters a targeted search was conducted in Persian and English languages.

Results: From the total of 76 collected studies, based on the inclusion and exclusion criteria, 23 articles that were related to the purpose of the study were examined. The results of the reviewed studies showed that a degree of social vulnerability during disasters is presented as a "double vulnerability" for women. Studies have shown that efforts to overcome the consequences of hazards through the mobilization and integration of social networks are necessary to address gender differences due to disasters. The GHROW method or Global Risk Resilience Box through Opportunity for Women is designed to empower marginalized women to act and improve outcomes for themselves, their families, and their communities.

Conclusions: Empowering women to promote disaster risk reduction and disaster resilience is very important for all societies, especially for marginalized societies. The participation of communities solves this problem and is a collective effect, and it is necessary to create resilience against disasters.

Keywords: Women, Marginalization, Disasters, Resilience, Social factors.

شناخت فرصت‌ها و چالش‌های تاب‌آوری زنان حاشیه‌نشین در برابر بلایا، مطالعه مروری روایتی

سیمین تاج شریفی فر^۱، مریم مرادی^{۲*}، علی مرادی^۳

۱- استادیار سلامت در بلایا و فوریت‌ها، دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران.

۲- دانشجوی دکتری سلامت در بلایا و فوریت‌ها، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران.

۳- دکتری آموزش پرستاری، استادیار، گروه مراقبت‌های ویژه، دانشکده پرستاری، دانشگاه علوم پزشکی بقیه‌الله، تهران، ایران.

*نویسنده مسئول: مریم مرادی، دانشجوی دکتری سلامت در بلایا و فوریت‌ها، دانشگاه علوم پزشکی آجا، تهران، ایران.
ایمیل: moradi21922@yahoo.com

تاریخ دریافت: ۱۴۰۱/۵/۲۷

تاریخ پذیرش: ۱۴۰۱/۹/۲۰

چکیده

مقدمه: بلایا در سراسر جهان در حال افزایش است و زندگی انسان‌ها را متاثر از خود ساخته است. در بسیاری از این موقعیت‌ها، نابرابری‌های جنسیتی، تأثیرگذاری و کنترل زنان و دختران را در تصمیم‌گیری‌های حاکم بر زندگی شان محدود می‌کند. هدف از این مطالعه، بررسی و تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های مرتبط با تاب‌آوری زنان حاشیه‌نشین در برابر انواع مختلف بلایا می‌باشد.

روش کار: در این مطالعه مروری، به منظور یافتن منابع و مطالعات مرتبط، مقالات، دستورالعمل‌ها، کتابچه‌های راهنمای مربوطه از ژانویه ۲۰۰۶ تا مارس ۲۰۲۱ استخراج شدند. جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر علمی مانند پایگاه‌های کلیدی زنان، تاب‌آوری، فاکتورهای اجتماعی، حاشیه‌نشینی، بلایا و اصطلاحات لاتین، women, Resilience, Social Factors, Marginalization, Disasters، جستجویی هدفمند به دو زبان فارسی و انگلیسی انجام شد.

یافته‌ها: از مجموع ۷۶ مطالعه به دست آمده، بر اساس معیارهای ورود و خروج و حذف مطالعات تکراری ۲۳ مقاله که مرتبط با هدف مطالعه بودند مورد بررسی قرار گرفتند. نتایج مطالعات مورد بررسی نشان داد که میزانی از آسیب پذیری اجتماعی هنگام رخداد بلایا به عنوان "آسیب پذیری مضاعف" برای زنان مطرح می‌شود. مطالعات نشان داد تلاش برای غلبه بر پیامدهای مخاطرات از طریق بسیج و ادغام شبکه‌های اجتماعی برای رسیدگی به اختلافات جنسیتی ناشی از بلایا، ضروری است. روش (GHROW) یا جعبه تاب‌آوری جهانی مخاطرات از طریق فرصت برای زنان، جهت توانمندسازی زنان حاشیه‌نشین برای عمل و بهبود پیامدها برای خود، خانواده و اجتماعاتشان طراحی شده است.

نتیجه‌گیری: توانمندسازی زنان برای ارتقای کاهش خطر بلایا و نیز تاب‌آوری در برابر بلایا برای همه جوامع به ویژه برای جوامع حاشیه‌نشین بسیار مهم بوده و مشارکت جوامع برای ایجاد تاب‌آوری در برابر بلایا ضروری است.

کلیدواژه‌ها: زنان، حاشیه‌نشینی، بلایا، تاب‌آوری، فاکتورهای اجتماعی.

مقدمه

بلایا یک رویداد طبیعی نیستند و زندگی حال و آینده‌ی بازماندگان و جوامع آسیب دیده را تحت تأثیر قرار می‌دهد. بلایایی مانند سیل، آتش سوزی، زلزله و طوفان منجر به اثرات مخربی بر مردم، اقتصاد و محیط زیست می‌شود (۱). چارچوب Sendai برای کاهش خطر بلایای طبیعی

۲۰۳۰-۲۰۱۵ گزارش می‌دهد که طی یک دوره ده ساله، از سال ۲۰۰۵ تا ۲۰۱۵، بلایای مختلف در سراسر جهان باعث خسارت اقتصادی ۱٫۳ تریلیون دلار آمریکا، آوارگی ۱۴۴ میلیون نفر و آسیب ۱٫۵ میلیارد نفر دیگر شده است (۲). بلایا چالشی نیز برای توسعه بوده و روند طبیعی توسعه‌ی جامعه، با رخداد بلایا و تأثیرات آن بر مردم و محیط زیست مختل

زنان به عنوان یکی از گروه‌های آسیب‌پذیر در بلایا، حیاتی است (۱۰). تاب‌آوری در واقع یک ساختار چند بعدی، و به عنوان ظرفیت افراد، خانواده‌ها، جوامع، سیستم‌ها و نهادها برای پیش‌بینی، مقاومت و یا تعامل عاقلانه با رویدادها و یا تجربیات فاجعه‌بار تعریف می‌شود (۱۱).

ایجاد تاب‌آوری گروه‌های آسیب‌پذیر، نیازمند جامعه و نهادهای دولتی قدرتمندی است که بتوانند از تلاش‌ها برای مقابله با حوادث ویرانگر حمایت کنند و حمایت و توسعه اجتماعی را برای گروه‌های در معرض خطر یا آسیب‌پذیر ارائه دهند (۱۰). رویکردهای اخیر کار اجتماعی در برابر بلایا نیز اهمیت عدالت زیست محیطی را، برجسته می‌کند (۱۲).

از این رو توانمندسازی زنان عنصر اساسی در ایجاد تاب‌آوری در برابر بلایا است (۱۳). ایجاد ظرفیت در بین زنان جمعیت‌های حاشیه‌ای برای موفقیت مدیریت در شرایط اضطراری، قابل توجه است چرا که این گروه‌ها اساساً در برابر تأثیرات یک رویداد مخاطره‌آمیز، بسیار آسیب‌پذیرتر هستند (۱۴). هدف از این تحقیق بررسی و تحلیل فرصت‌ها و چالش‌های مرتبط با تاب‌آوری زنان حاشیه نشین در برابر انواع مختلف بلایا می‌باشد.

روش کار

در این مطالعه مروری روایتی، به منظور یافتن منابع و مطالعات مرتبط، مقالات، دستورالعمل‌ها، کتابچه‌های راهنمای مربوطه از ژانویه ۲۰۰۶ تا مارس ۲۰۲۱ استخراج شدند. جستجو در پایگاه‌های اطلاعاتی معتبر علمی مانند PubMed, Sid, Google Scholar, Scopus, science direct, Medline, Ovid, Web of knowledge با ترکیبی از کلمات کلیدی زنان، تاب‌آوری، فاکتورهای اجتماعی، حاشیه نشینی، بلایا و اصطلاحات لاتین، women. Resilience, Social Factors, Marginalization, Disasters جستجوی هدفمند به دو زبان فارسی و انگلیسی انجام شد.

در مرحله اول در راستای رسیدن به هدف اصلی پژوهش، جستجوی دقیق در پایگاه‌های ذکر شده با توجه به معیارهای ورود به این مطالعه شامل کلیه مقالات فارسی و انگلیسی زبان، مقالات اصیل و مروری و نیز امکان دسترسی به متن مقاله، انجام شد. این دسته از مقالات به دقت توسط تیم مطالعه بررسی شدند. در مرحله بعد، پس از حذف مقالات تکراری و همپوشان، مطالعه عنوان مقالات،

می‌شود و برای اطمینان از بازگشت فرایندهای مربوط به توسعه، تلاش قابل توجهی لازم است (۳). بلایا در هر جایی از دنیا که روی دهد دارای اثرات قابل توجهی بر سلامت و بهداشت جامعه، وضعیت معیشتی مردم و زیرساخت‌های محافظتی بوده و همواره تأثیر چشمگیری بر رفاه جمعیت آسیب‌دیده بر جای می‌گذارد (۴).

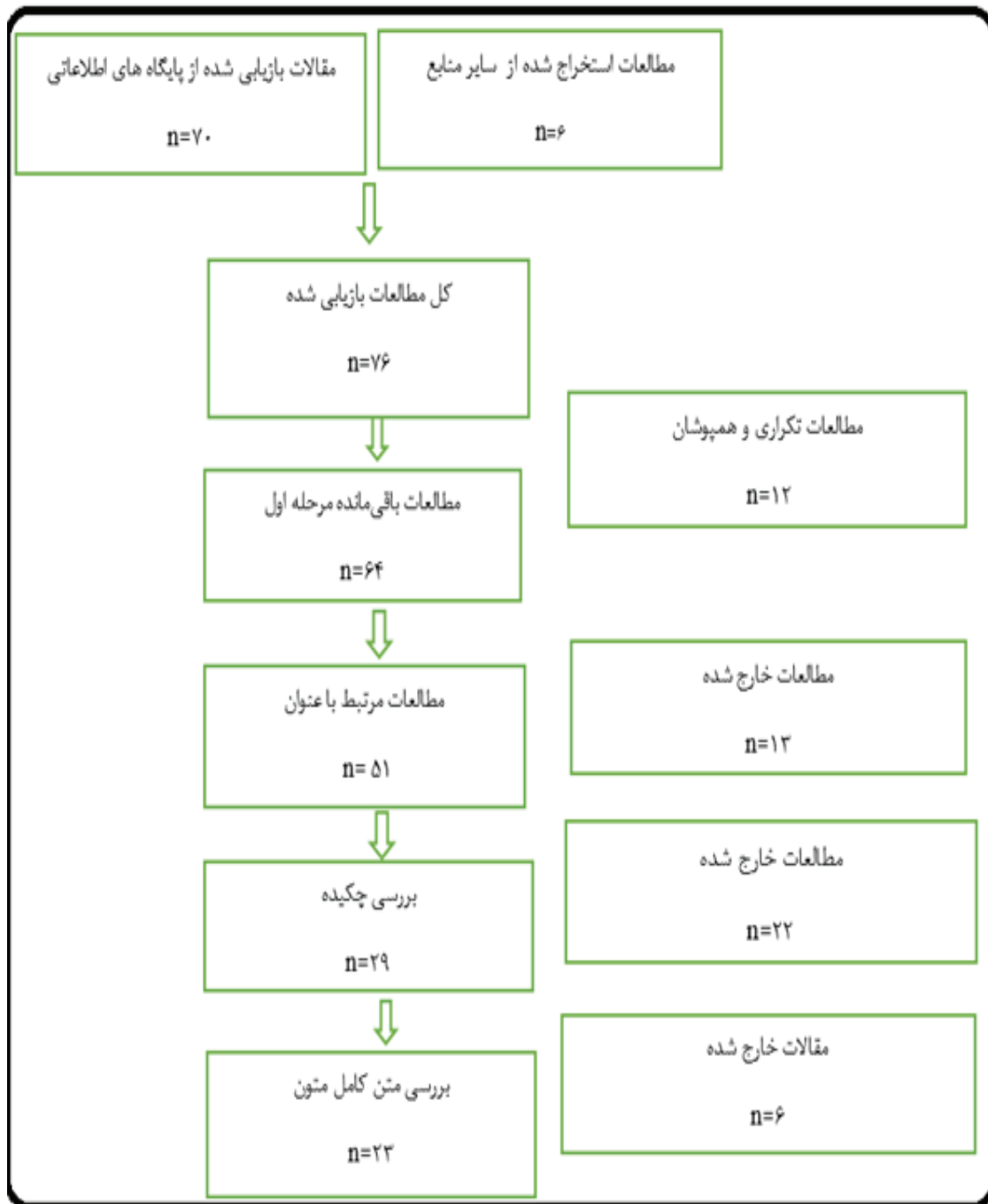
جوامع گوناگون بلایای متفاوتی را تجربه می‌کنند. هرچه جامعه از نظر اقتصادی و اجتماعی به حاشیه برود، خطرات بیشتری در برابر بلایا وجود دارد. برخی از مکان‌ها نسبت به مناطق دیگر آسیب‌پذیرتر هستند، زیرا اختلافات جغرافیایی، کمک‌ها و منابع به طور نابرابر توزیع شده است و اراده سیاسی برای تأیید برابری بین مردم در کشورها و مرزها وجود ندارد (۵).

در بسیاری از این موقعیت‌ها، نابرابری‌های جنسیتی، تأثیرگذاری و کنترل زنان و دختران را، در تصمیم‌گیری‌های حاکم بر زندگیشان و همچنین دسترسی آن‌ها به منابع را، محدود می‌کند. با توجه به شرایط اقتصادی - اجتماعی موجود، اعتقادات فرهنگی و شیوه‌های سنتی، زنان بخصوص آن‌هایی که در مناطق فقیرنشین و حاشیه زندگی می‌کنند، احتمالاً بطور نامتناسبی تحت تأثیر بلایا قرار می‌گیرند (۶). نگاه به دیدگاه‌های جنسیتی موضوع جدیدی نیست، اما برای ایجاد تمرکز بر جنسیت و مسائل مربوط به زنان به مراکز تحقیقات گسترده نیاز است بویژه در کشورهای در حال توسعه اقتصادی برای تقویت تعهدات مرتبط با برنامه‌های توسعه زنان به برنامه‌های دقیق‌تر و مدل عملی نیاز است (۷).

اهداف توسعه هزاره تا حد زیادی بر رفع نابرابری‌های جنسیتی و توانمندسازی زنان از طریق اهداف مختلف متمرکز شده است (۸). زنان در حوادث و درگیری‌ها اغلب به دلیل تأثیرات مختلف بر اساس ماهیت افتراقی بلایای طبیعی و انسان‌ساخت، آسیب‌پذیرترین گروه هستند (۷). لذا شناخت چالش‌ها و به دنبال آن راهکارهای مداخله‌ای از قبیل توانمندسازی آنان برای ارتقای کاهش خطر بلایا یک ضرورت جهانی است (۹). اما هنوز نیازها و توانایی‌های منحصر به فرد زنان در برنامه‌های کاهش خطر بلایای بیشتر کشورها، نهادینه نشده است. در سال ۲۰۱۴، فقط ۴۰ کشور رویکردهای فراگیر جنسیتی در سیاست‌های کاهش خطر بلایا را گزارش کرده‌اند، در حالی که تلاش‌های جمعی و مستمر برای یافتن راه‌حل‌ها و تاب‌آوری پایدار

اشتراک در هر مرحله برسد و سپس مرحله بعد آغاز می شد. در شکل ۱ روش دستیابی به مقالات ارائه شده است.

مطالعه و بررسی چکیده و سپس متن کامل مقالات، در نهایت تیم تحقیق به ۲۳ مطالعه مرتبط با هدف پژوهش دست یافتند. در هر مرحله موارد اختلافی بین پژوهشگران توسط تیم پژوهش مورد بررسی قرار میگرفت تا به یک

نمودار ۱. فلوچارت جستجو و انتخاب مقالات

هندبوک براساس ارتباط محتوایی بررسی شدند و نتیجه نهایی جستجو در جدول ۱ ارائه شده است (جدول ۱).

یافته ها

مقالات استخراج شده (n=۱۷) و تعداد ۶ گاید لاین و

جدول ۱: آنالیز مقالات استخراج شده مرتبط با مطالعه مروری

ردیف	نویسندگان، سال انتشار	عنوان مطالعه	نوع مطالعه	نتایج کلی
۱	Idowu Ajibade, Gordon McBean, Rachel Bezner-Kerr (2013)	سیل شهری در لاگوس، نیجریه: الگوهای آسیب پذیری و تاب‌آوری در میان زنان	مطالعه ترکیبی	نتایج نشان داد تأثیرات سیل در میان گروه‌های با درآمد مختلف و محلات متفاوت بود و تفاوت‌های جنسیتی آشکار بود. تمام تأثیرات گزارش شده از نظر آماری بین زنان در محله‌های کم درآمد و پردرآمد معنی دار بود. با توجه به تغییرات آب و هوایی که منجر به بروز حوادث شدیدتر می‌شد، تلاش‌های مشترک و نهادهای برای افزایش ظرفیت سازگاری زنان فقیر، انجام شده است (۱۵).
۲	Sapam Ranabir Singh, Mohammad Reza Eghdami and Sarbjeet Singh(2014)	مفهوم آسیب‌پذیری اجتماعی: مروری با رویکرد بلایا	مروری	عدم دسترسی به منابعی مانند اطلاعات، دانش، فناوری و دسترسی محدود به قدرت و نمایندگی سیاسی نیز از عوامل تأثیرگذار بر آسیب‌پذیری اجتماعی است. بنابراین مطالعات بلایا باید بر کاهش آسیب‌پذیری فوری و بلندمدت، هم از نظر خطر بلایای طبیعی و هم آسیب‌پذیری‌های اجتماعی تمرکز داشته باشد (۱۶).
۳	Shubhda Arora (2015)	آسیب‌پذیری متقاطع پس از بلایا: تجربیات زیسته زنان دالیت پس از زلزله نپال، ۲۰۱۵	کیفی	این مطالعه نشان داد که مدیریت ریسک بلایا نمی‌تواند از عهده پیچیدگی‌ها و چالش‌های ناشی از مجموعه‌های طبقه جنسیت برآید یا از توانایی کافی برخوردار نیست (۱۷).
۴	Julie Drolet, Lena Dominelli, Margaret Alston, Robin Erasing, Golan Mathbor & Haorui Wu(2015)	زنان در حال بازسازی زندگی پس از بلایا: شیوه‌های نوآورانه جامعه برای ایجاد تاب‌آوری و ترویج توسعه پایدار	کیفی	بلایا بیشترین آسیب را به فقیرترین جوامع وارد می‌کنند و در آنها افراد و گروه‌هایی که از حاشیه‌نشینی و تبعیض رنج می‌برند بیشتر در معرض تأثیرات منفی هستند. بلایا می‌تواند فرصتی برای جبران اختلافات جنسیتی فراهم کند. رویکردهای مشارکتی و از پایین به بالا توسط جوامع آسیب دیده، نویدبخش تأمین نیازهای افراد و فرایندهای بهبودی پس از بلایا خواهند بود (۵).
۵	Devin G. Atallah (2016)	به سوی چرخش استعماری در تفکر تاب‌آوری در بلایا: نمونه‌ای از مایوچه‌ها از جنوب شیلی در خط مقدم و خطوط گسل	مروری	این مطالعه از استدلال‌هایی برای حمایت از چارچوب‌های استعمارزدایی در پروژه‌های فرارشته‌ای فرایند DRR با حساسیت و کاربرد ویژه برای گروه‌های مستعمره تاریخی و جوامع به حاشیه رانده شده در سراسر جنوب پشتیبانی می‌کند (۱۸).
۶	Subhasis Bhadra (2017)	زنان در بلایا و منازعات در هند: مداخلات با توجه به اهداف توسعه هزاره	کیفی	نتایج نشان داد، آسیب‌پذیری زنان در حوادث و درگیری‌ها از مردان بیشتر است و کاهش آن بدون تغییر در توانایی زنان آسیب دیده دشوار است. بنابراین برنامه ریزی مبتنی بر جنسیت، ضروری است (۳).
۷	Kannapa Pongponrta, Kayoko Ishii (2017)	آسیب‌پذیری اجتماعی افراد به حاشیه رانده شده در زمان بلایا: مطالعه موردی زنان تایلندی در سونامی ژان ۲۰۱۱	تحقیق اکتشافی با رویکرد کیفی	در این مقاله یافته‌هایی در مورد زنان تایلندی که با آسیب‌پذیری مضاعف در زندگی خود روبرو شده‌اند، هم در شرایط زندگی عادی و نیز با فاجعه سونامی، ارائه شد. آنها برای بازبانی از تجربه استرس زای سونامی به کمک نیاز داشتند تا شرایط زندگی خود را دوباره احیا کنند (۱۹).
۸	Robin L. Erasing Kiki Caruson (2017)	تقویت تاب‌آوری خطر: ایجاد ظرفیت با توانمندسازی زنان حاشیه‌نشین	رویکرد تحقیق مشارکتی	این مقاله به بررسی تجارب زنان حاکی از توسعه یک ابزار تاب‌آوری - بسته ابزار مخاطرات جهانی از طریق فرصت‌ها برای زنان (GHIROW) اشاره کرد (۲۰).
۹	S.S. Yadav, Rattan Lal (2017)	آسیب‌پذیری زنان در برابر تغییرات آب و هوایی در مناطق خشک و نیمه خشک: مطالعه موردی هند و جنوب آسیا	مروری	اثرات مخدوش‌کننده تغییرات آب و هوایی بر زنان و نقش زنان در سازگاری و کاهش تغییرات آب و هوایی بررسی شد. مرور مطالعات نشان داد فقر، نابرابری جنسیتی، اتکای شدید به کشاورزی، دسترسی کمتر به آموزش و اطلاعات از جمله دلایل اصلی آسیب‌پذیری آنها در برابر تغییرات آب و هوایی است (۲۱).
۱۰	Jannatul Ferdousa and Dwijen Mallick (2018)	هنجارها، شیوه‌ها و آسیب‌پذیری‌های جنسیتی در حوضه Teeesta Basin بنگلادش	کیفی	این مطالعه نشان داد که زنان در معرض آسیب‌پذیری بیشتر در میان گروه‌های آسیب‌پذیر هستند، نه فقط به دلیل نقش‌ها و مسئولیت‌های جنسیتی، بلکه بیشتر در نتیجه هنجارها و شیوه‌های تبعیض آمیز اجتماعی که بیشتر موانع را برای تحرک و توانمندسازی اقتصادی زنان ایجاد می‌کرد (۲۲).

William T. Storya, Halkeno Turaa, Jason Rubinb, Belaynesh Engidaworkc, Anwar Ahmedc, Feysel Jundic, Teshale Iddosac, and Teweldebrhan Hailu Abhrac (2018)	۱۱	سرمايه اجتماعي و آمادگي در برابر بلایا در اتیوپی: ارزیابی رویکرد "زنان توانمند"	کمی	این مطالعه نشان داد که برقراری روابط مشارکتی میان زنان از طریق گروه های WE ^۲ یا سایر رویکردهای توانمندسازی زنان ممکن است بر حمایت عاطفی و اقدام جمعی تأثیر بگذارد، که برای پاسخ فوری و بلندمدت به بلایا و همچنین در کاهش بلایای آینده کمک کننده خواهد بود (۲۳).
Marina Hamidazada Ana Maria Cruz Muneta Yokomatsu ^۱ (2019)	۱۲	عوامل آسیب پذیری زنان روستایی افغانستان در برابر بلایا	کیفی (بحث گروهی، مصاحبه)	یافته های مطالعه نشان داد که آموزش ناکافی در برابر بلایا، اقدامات حفاظتی ناکافی و مسائل فرهنگی، آسیب پذیری زنان را در طول و بعد از بلایا افزایش می دهد. علاوه بر این، هماهنگی ضعیف بین آژانس های کاهش خطر بلایا و مسائل اقتصادی و مالی به عنوان عوامل مؤثر در آسیب پذیری زنان قبل از بلایا شناسایی شد (۲۳).
Gemma Sou (2019)	۱۳	تاب آوری پایدار؟ بازیابی بلایا و به حاشیه راندن نیازها و نگرانی های اجتماعی فرهنگی	مطالعه ترکیبی	این مطالعه نشان داد تاب آوری با درک تقلیل دهنده های نیازهای انسانی به دست می آید، زیرا بسیاری از نیازهای اجتماعی-فرهنگی مبتنی بر تاب آوری افراد آسیب دیده از بلایا، در مرحله بازیابی، به حاشیه رانده شدند. این مقاله پیشنهاد کرد بازیابی بلایا یک دستور کار هنجاری و پایدار باشد (۲۴).
Neha Khandekara, Ganesh Gortib, Suruchi Bhadwalb, Vani Rijhwanib (2019)	۱۴	درک شوک های آب و هوایی و آسیب پذیری های جنسیتی در حوضه Ganga Basin	شواهد تجربی با استفاده از چارچوب معیشت DFID ^۳ پایدار	یافته ها نشان داد که چگونه موانع اجتماعی بر ظرفیت سازگاری فرد تأثیر می گذارد و رفتار و نیازها را محدود می کند. دسترسی به منابع و قدرت تصمیم گیری، نقش عمده ای در شکل گیری آسیب پذیری ها ایفا می کند (۲۵).
Estilla S. Lightfoot, Amy E. Lesen, Regardt J. Ferreira(2020)	۱۵	جنسیت و تاب آوری در جوامع سواحل خلیج فارس: عوامل خطر و حفاظت پس از یک بلای فناوری زاد	کمی - رگرسیون چندگانه سلسله مراتبی	این مقاله تاب آوری بر اساس جنسیت را از طریق چارچوب حفاظت از منابع ^۴ (COR) در سه جامعه ساحل خلیج فارس تحت تأثیر نشت نفت DWH ^۵ بررسی کرد (۲۶).
Smitha Rao (2020)	۱۶	بلای طبیعی و خشونت شریک جنسی: شواهد در طول زمان	کمی	این مطالعه شیوع و ارتباط ^۶ IPV را در چهار ایالت هند - تامیل نادو، کرالا، آندراپرادش، و کارناتاكا - قبل و بعد از سونامی اقیانوس هند در سال ۲۰۰۴ بررسی کرده است. در سه دوره، شش سال قبل، بلافاصله پس از آن و یک دهه پس از فاجعه، بررسی های ملی سلامت خانواده در هند را بکار گرفته است. IPV بین سال های ۲۰۰۵ و ۲۰۱۵، ۴۸ درصد افزایش یافته است. افزایش خشونت فیزیکی (۶۱ درصد) و خشونت جنسی (۲۳،۲ درصد) در تامیل نادو بالاترین میزان بوده است. خشونت عاطفی در کارناتاكا ۱۲،۲ درصد افزایش یافته است. کشور محل اقامت پس از فاجعه با IPV همراه بود. در سال ۲۰۰۵، در مقایسه با کارناتاكا، شانس IPV در تامیل نادو ۹۸ درصد و در کرالا ۴۱ درصد بیشتر بود. یک دهه بعد، شانس در تامیل نادو دو برابر بیشتر از کارناتاكا بود. طبقات محروم، احتمال بیشتری از IPV را در سال بعد از فاجعه پیش بینی کرد. وضعیت اجتماعی-اقتصادی بالاتر شانس کمتری از IPV را پیش بینی می کرد، به جز در کرالا. یافته ها نشان داد که آسیب پذیری های اجتماعی-اقتصادی و جمعیتی در خطر IPV پس از فاجعه نقش دارند (۲۷).
Shantanu Sharma, Devika Mehra, Faiyaz Akhtar and Sunil Mehra(2020)	۱۷	ارزیابی مداخله ای مبتنی بر جامعه برای توانمندسازی سلامت و اقتصاد زنان حاشیه نشین در هند	رویکرد ترکیبی	این مداخله نشان داد که یک رویکرد همتا با رهبری ممکن است برای بهبود سلامت و نتایج اقتصادی ترکیبی زنان به حاشیه رانده، استفاده شود. با توجه به تعداد زیادی از عوامل اجتماعی و ساختاری که بر سلامت تأثیر می گذارند، هدف قرار دادن عوامل سلامت، به تنهایی ممکن است مؤثر نباشد. دسترسی به معیشت و پس انداز برای توانمندسازی زنان و استفاده از خدمات بهداشتی ضروری است. علاوه بر این، مشارکت همزمان همسران، خانواده آن ها، کارکنان بهداشتی و کمیته های بهداشت روستا در مداخله یک استراتژی پایدار امیدوارکننده برای بهبود سلامت زنان است (۲۸).

Global Hazard Resilience through Opportunities for Women : (GHROW)

Women Empowered: (WE)

Department for International Development: (DFID)

Conservation of Resources: (COR)

Deepwater Horizon: (DWH)

intimate partner violence: (IPV)

بحث

اختلافات جنسیتی و بلایا

مطالعات متعدد نشان دادند که زنان پس از حوادث اثرات سوء بیشتر و انعطاف پذیری کمتری نسبت به مردان تجربه می کنند. این اغلب به دلیل ساختارهای اجتماعی است که می تواند به معنای کم تحرک بودن اجتماعی، استقلال اقتصادی و تحصیلات کمتر باشد، خطرات همچنین می تواند از نتایج غیر مستقیم یک بلا مانند خشونت مبتنی بر جنسیت ناشی شود، که همیشه پس از یک حادثه افزایش می یابد (۲۹). انارسون با استفاده از ادبیات بلایا و ادبیات فمینیستی استدلال می کند که بلایا عمیقاً جنسیتی هستند و زنان اثرات منحصر به فردی بدنبال بلایا متحمل می شوند. وی همچنین استدلال می کند که تقاطع های جنسیتی با نابرابری های نژادی، اقتصادی و ... درجات مختلفی از خطر را ایجاد می کند (۳۰، ۳۱). کاتر زنان را به عنوان تلفات فراموش شده بلایا می داند و از محققان می خواهد که بر چگونگی تأثیر بلایا بر زنان در برابر تحولات اجتماعی در مناطق مختلف، جنبش های جمعیتی و خشونت های جنسیتی تأکید کنند (۳۲). زنان و مردان و گروه های به حاشیه رانده شده و همچنین دارای آسیب پذیری های مختلف، ظرفیت های منحصر به فردی دارند و آن ها "عامل تغییر" در کاهش خطر بلایا هستند (۳۳).

آسیب پذیری مقطعی زنان بدنبال بلایا

- آسیب پذیری مقطعی را می توان به عنوان چارچوبی برای سیاست های بلایا و رویکردهای مدیریتی پیشنهاد کرد. زمانی که مخاطرات و آسیب پذیری در برابر بلایا به طور نابرابر توزیع شده باشد، زنان در وضعیت بسیار نامطلوبی قرار دارند و با تأثیرات اجتماعی، روانی و اقتصادی این فاجعه دست و پنجه نرم می کنند. مطالعه ی "آسیب پذیری مقطعی در زمینه های پس از فاجعه: تجربه های زندگی زنان دالیت پس از زلزله نپال، ۲۰۱۵" شواهدی را به اثبات رساند که دختران جوان دالیت که از لحاظ اقتصادی - اجتماعی پایین تر بودند به شدت تحت تأثیر این بلایا قرار گرفتند. اقدامات تبعیض آمیز که آنها را در جامعه طرد و به حاشیه می برد، حتی قبل از بلایا، آنها را با حمایت اجتماعی کم و یا بدون حمایت مواجه کرده بود. این محرومیت اجتماعی علاوه بر عوامل استرس زای ناشی از فاجعه، آنها را در برابر سوء استفاده و خشونت بسیار آسیب پذیر می کرد. در نپال، زنان دالیت از دسترسی

سیمین تاج شریفی فر و همکاران

به کمک های امدادی محروم بودند. پس از زلزله موارد زیادی از خشونت خانگی در اردوگاه های امدادی گزارش شد. همزمان، اعتیاد به الکل در این اردوگاه ها شایع بود (۱۷). Tierney و همکاران، ۲۰۰۱ در مطالعه خود نشان داد که گروه های حاشیه ای بیشتر قربانی خشونت در هنگام بلایا می شوند (۳۴).

در نپال پس از فاجعه، تعداد زنان جوانی که به طور غیرقانونی قاچاق می شدند، افزایش یافت. بیشتر زنان دالیت بسیار فقیر و بیکار بودند و ایده مشاغل در کشورهای خارجی برای آن ها "فرصت های سودآور" تلقی می شد. پس از بلایا، آن ها بخاطر از دست دادن خانه و شغل یا از دست دادن نزدیکان و عزیزان، با محرومیت بیشتری روبرو می شدند. چنین آسیب پذیری اقتصادی و استثمار روزمره، استرس شدید برای زنان ایجاد کرده بطوری که بسیاری از آن ها افکار خودکشی داشته اند و اغلب به خود آسیب می رسانند (۱۷).

نقش زنان در بازسازی زندگی پس از بلایا

بلایا می توانند فرصتی برای جبران اختلافات جنسیتی فراهم کند. نیاز به بهبود معیشت، تقویت آمادگی در برابر بلایای طبیعی، کاهش و پیشگیری، با مشارکت همزمان زنان و مردان صورت می گیرد. یک رویکرد مشارکتی و از پایین به بالا توسط جوامع آسیب دیده نویدبخش آن است که فرایندهای بهبودی پس از بلایا قادر به تأمین نیازهای آن ها خواهند بود. با توجه به اینکه بلایا، محرومیت های اجتماعی موجود در یک جامعه را آشکار و تشدید می کند، توانمند سازی زنان در شرایط پس از بلایا ضروری است (۵). تحقیقات گذشته پس از بلایا به وضوح نشان می دهد که مردان نه تنها در فرایند تصمیم گیری، بلکه در کل مراحل پاسخ، بازسازی و بازبانی نقش غالب دارند. با این حال، شبکه های اجتماعی برای استراتژی های معیشتی و همچنین سلامت روان و تاب آوری زنان، حیاتی هستند. فرصت های گفتگوی و ارتباطات می تواند فضاهایی را برای ارتباط و تشویق اطرافیان و ایجاد سرمایه اجتماعی در اختیار زنان قرار دهد (۵).

نقش زنان در توسعه پایدار در برابر مخاطرات

زنان می توانند به عنوان محرک تغییر در زمینه های مختلف اقتصادی اجتماعی و تحت شرایط مختلف جنسیتی شناخته شوند. با این وجود رهبری زنان در ساختن ملتها و جوامع مقاوم در برابر بلایا به اندازه کافی در سراسر جهان

برجسته نشده است.

نمونه های از پروژه های با محوریت زنان برای کاهش خطر بلایا

- پروژه GIRRL در آفریقای جنوبی در سال ۲۰۰۸ در شهر ایکاگنگ توسعه یافته است و به دنبال آن شهرهای Tshwleleng و Tching در سال ۲۰۰۹ و از Kanana در سال ۲۰۱۰ ارائه شده است. به طور رسمی در اکتبر ۲۰۱۳ به پایان رسید (۳۵).

- طرح دیگر شامل یک پروژه جنسیتی و بلایا (Gender & Disaster project) به رهبری زنان است که شامل کارهای تحقیقاتی و یک سری اقدامات و رویدادها بر اساس نتایج کار تحقیقاتی است. این پروژه برای تحت تأثیر قرار دادن سیاستگذاران و سازمان های خدمات اضطراری (ESO) به منظور ایجاد تمرکز جنسیتی بر سیاست، برنامه ریزی، آموزش و تمرین، اقدام کرد (۳۵).

- طرح یک پروژه آزمایشی کاهش مدیریت خطر بلایا (CMDRR) که توسط ACF در نوامبر ۲۰۱۱ تا مه ۲۰۱۳ توسط جنوب شرقی بنگلادش اجرا شد. یکی از اهداف اصلی آن توانمند سازی جوامع محلی از طریق: معرفی سیستم پایدار مدیریت ریسک جامعه، ایجاد مهارت های DRR و ارتباط جوامع محلی با مقامات دولت محلی بوده است (۳۵).

- در سال ۲۰۱۰، سازمان های جامعه در (Plataforma Platform in)، شبکه ای به رهبری زنان بومی، گرد هم آمدند. در سال ۲۰۱۱، Plataforma از طریق کشاورزی پایدار متنوع سازی اقتصاد محلی را در جوامع مختلف آغاز کرد (۳۵).

- طرحی در سال ۲۰۰۹ برای کاهش فقر و بهبود زندگی افراد فقیر و حاشیه نشین راه اندازی شد. هدف آن کاهش فقر و بهبود کیفیت زندگی زنان و مردان فقیر و حاشیه نشین و ایجاد ظرفیت سیستم حاکمیت محلی برای گنجاندن زنان و مردان فقیر و آسیب پذیر در مراحل مشاوره و تصمیم گیری بود (۳۵).

- بلافاصله پس از زلزله و سونامی بزرگ ژاپن در ۱۱ مارس ۲۰۱۱، زنان در مناطق آسیب دیده و از سراسر ژاپن گرد هم آمدند و ائتلاف چتر زنان را تشکیل دادند به نام شبکه زنان ژاپن برای کاهش خطر بلایا، (JWNDRR، JWNDRR) تلاش کرده است تا زنان را در داخل و خارج ژاپن توانمند سازد و به طور فعال در تمام جنبه های کاهش خطر بلایا

(DRR) شرکت کند (۳۵).

- آسیب پذیری اجتماعی افراد حاشیه نشین در هنگام بلایا

این نوع آسیب پذیری اصطلاحی است که برای توصیف قرار گرفتن در معرض خطرات و پیامدهای آن استفاده می شود، شامل ویژگی های افراد و وضعیت آن هاست که بر ظرفیت پیش بینی، سازگار شدن، تاب آوری و بهبودی از خطر تأثیر می گذارد. ویژگی های اصلی آسیب پذیری اجتماعی عبارتند از: سطح پایین تحصیلات یا دسترسی محدود به آموزش و پرورش، بیکاری و کمبود حقوق، شرایط بد بهداشتی با دسترسی محدود به مراقبت های بهداشتی عمومی، فروپاشی ساختار اجتماعی و از دست دادن دانش بومی، از دست دادن فرهنگ زبان، از دست دادن اعتماد به نفس، از دست دادن دانش زیست محیطی محلی، مسائل متعدد مربوط به سلامت روان و سوء مصرف مواد، فرصتهای محدود برای اشتغال و شغل و کنترل یا تأثیرگذاری اندک در امور حاکمیتی که زندگی و معیشت آن ها را تحت تأثیر قرار می دهد. علاوه بر این، عوامل اجتماعی مانند سابقه تاریخی، ویژگی های قومی-فرهنگی، وضعیت اقلیت، وضعیت مهاجرت، سن، جنسیت و وضعیت تحصیلی به عنوان عوامل مهم باعث می شوند که مردم، جوامع و مکان ها در معرض آسیب قرار گیرند (۱۹).

مطالعات Nthomang (۲۰۰۴)، Hall (۲۰۰۶) و Hunter (۲۰۰۷) نشان داد آسیب پذیری اجتماعی شامل ویژگی های مختلفی است که شرایط آسیب پذیر بودن را نشان می دهد (۳۶-۳۸). مطالعاتی وجود دارد که تأیید می کند بلایا به جای پدیده های طبیعی خارق العاده ای که از خارج از هنجارها و ساختارهای معمول و اجتماعی جامعه اتفاق می افتد، از نظر اجتماعی ساخته می شوند. وقتی بلایا بر جمعیت حاشیه نشین تأثیر بگذارد، تأثیر معمولاً بیشتر از سایر افراد محلی است که از سطح بالاتری از واکنش پذیری و فرایندهای بازیابی برخوردار هستند (۱۹). Redlener (۲۰۰۸) اشاره کرد که ساختمان ها و زیرساخت های شکننده، جاده های نامناسب، سیستم حمل و نقل ناکافی، کاهش دسترسی به آب سالم و غذا و محدود بودن دسترسی به بهداشت عمومی منجر به شرایط آسیب پذیر پس از بلایا برای کسانی که از نظر اجتماعی به حاشیه رانده می شوند، خواهد شد (۳۹). برای پیوند دادن مهاجرت، به عنوان شرط حاشیه نشینی، با آسیب پذیری اجتماعی، سامرز و همکاران (۱۹۹۹) اظهار

می کند که زنان را رهبران مقاوم و عامل تغییر مثبت می دانند. این ابزار شامل نمونه هایی از زنان به عنوان مدافعان قدرتمند با هدف حمایت از تغییراتی است که به اختلاف جنسیتی در برنامه ریزی و بازیابی خطرات پایان می دهد (۲۰).

نتیجه گیری

یافته های این مطالعه ی مروری، به شناسایی موضوعات جنسیت و بلایا، آسیب پذیری اجتماعی و عوامل منجر به آسیب پذیری زنان و افراد حاشیه نشین، نقش زنان در بازسازی پس از بلایا، نقش زنان در توسعه پایدار در برابر مخاطرات و ایجاد ظرفیت جهت توانمند سازی زنان حاشیه نشین، پرداخته است. برخی از پیامدهای این تحقیق نشان می دهد که باید تمرکز بیشتری بر روی موضوعات متقاطع از جمله نابرابری جنسیتی، دسترسی محدود به اطلاعات و کمک ها و حتی شبکه های اجتماعی محدود برای پشتیبانی، وجود داشته باشد. دولت، آژانس های امدادی و سایر مقامات و سازمان های مرتبط می توانند استراتژی های تاب آوری را برای حمایت حاشیه نشینان در هنگام پاسخ و مدیریت بلایا شناسایی کنند. مشارکت جامعه می تواند باعث حل مسئله و اثر بخشی جمعی شود لذا برای ایجاد تاب آوری در برابر بلایا ضروری است.

سیاسگذاری

بدین وسیله از تمام محققانی که مقالات آن ها در این مطالعه مورد بررسی قرار گرفت، تشکر و قدردانی می گردد.

تعارض منافع

نویسندگان تصریح می کنند که هیچ گونه تضاد منافعی در مطالعه حاضر وجود ندارد.

داشتند که برخی از عوامل اجتماعی آسیب پذیری، مانند وضعیت مهاجرت و قومیت از اهمیت ویژه ای برای حاشیه نشینی برخوردار هستند (۴۰). مطالعه Pongponrata, Ishii (۲۰۱۷) نیز نشان داد زنان تایلندی در هنگام وقوع سونامی با مشکلات زیادی روبرو شدند، که یک وضعیت "آسیب پذیری مضاعف" نامیده می شد (۱۹).

ایجاد ظرفیت جهت توانمند سازی زنان حاشیه نشین

توانمندسازی زنان برای ارتقای کاهش خطر و تاب آوری در برابر بلایا برای همه جوامع، به ویژه برای جوامع حاشیه نشین مهم است. توسعه منبعی، مانند جعبه ابزار انعطاف پذیری جهانی در مقابل مخاطرات از طریق فرصت برای زنان (GHROW)، روشی برای توانمندسازی زنان حاشیه نشین برای اقدام و بهبود نتایج برای خود، خانواده و اجتماعاتشان است این ابزارها مجموعه ای از بهترین شیوه ها و استراتژی های "امتحان شده و درست" را در اختیار زنان قرار می دهد که از زنان به عنوان عوامل تغییر و رهبران برنامه ریزی محلی برای کاهش خطر بلایا پشتیبانی می کند (۴۱). این ابزار با استفاده از توسعه دارایی جامعه و کارایی جمعی، تجربیات زنان را در سه حوزه موضوعی اصلی مطرح می کند: ایجاد سرمایه اجتماعی، افزایش آگاهی اجتماعی و اقدامات اجتماعی. -ایجاد سرمایه اجتماعی: این مضمون مجموعه ابزار، بر روش های توسعه و تقویت شبکه های اجتماعی و روابط جامعه، به طور خاص، استراتژی های مورد استفاده برای شناسایی دارایی ها و منابع محلی برای استفاده در برنامه ریزی و بازیابی بلایا، تمرکز دارد (۲۰).

-افزایش آگاهی اجتماعی: این مضمون مجموعه ابزار، بر افزایش دانش در مورد ریسک مخاطرات و آموزش متمرکز است. به طور خاص، استراتژی های مورد استفاده برای سازماندهی اطلاعات و افراد و منابعی که به آمادگی، کاهش و بازیابی کمک می کنند (۲۰).

-اقدام اجتماعی: GHROW استراتژی هایی را تشویق

References

1. <http://www.unisdr.org/we/inform/disaster-statistics>.
2. United Nations (UN) (2015) «Sendai Framework for Disaster Risk Reduction 2015-2030» rUNCoDRR, http://www.wcdrr.org/uploads/Sendai_Framework_for_Disaster_Risk_Reduction_2015-2030.pdf.
3. Bhadra S. Women in disasters and conflicts in India: Interventions in view of the millennium development goals. *International Journal of Disaster Risk Science*. 2017;8(2):196-207. <https://doi.org/10.1007/s13753-017-0124-y>
4. Azarmi S, Dabbaghmoghadam A, Baniyaghoobi F. Impact of natural disasters on public health with reviewing the Kermanshah earthquake. *Paramedical Sciences and Military Health*. 2019;13(4):54-62.
5. Drolet J, Dominelli L, Alston M, Ersing R, Mathbor G, Wu H. Women rebuilding lives post-disaster: Innovative community practices for building resilience and promoting sustainable development. *Gender & Development*. 2015;23(3):433-48. <https://doi.org/10.1080/13552074.2015.1096040>
6. www.unmillenniumproject.org/documents/a56326.pdf. UNUrtriotmdGUNh. 7.
7. [ment.pdf](http://www.unmillenniumproject.org/documents/a56326.pdf). UNMdghshwuoemspmod.
8. Chew L, Ramdas N K. Caught in the storm: The impact of natural disaster on women. *Caught in the storm: The impact of natural disaster on women* 2005. p. 8-.
9. 2015 UNOfDRRUPaCiDRRActtdopiftP-.
10. Ersing RL. Using social networks to build disaster resilient communities: The strategy of CODE ONE. *Surviving disaster: The role of social networks*. 2012:100-13.
11. Almedom AM. Resilience to disasters: a paradigm shift from vulnerability to strength. *African Health Sciences*. 2008;8(Suppl 1):S1.
12. Dominelli L. *Green social work*: John Wiley and Sons, Incorporated; 2013.
13. Aldrich DP. Building resilience. *Social capital in post-disaster recovery*. 2012:1-166. <https://doi.org/10.7208/chicago/9780226012896.001.0001>
14. Winderl T. Disaster resilience measurements: stocktaking of ongoing efforts in developing systems for measuring resilience. 2014.
15. Ajibade I, McBean G, Bezner-Kerr R. Urban flooding in Lagos, Nigeria: Patterns of vulnerability and resilience among women. *Global environmental change*. 2013;23(6):1714-25. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2013.08.009>
16. Singh SR, Eghdami MR, Singh S. The concept of social vulnerability: A review from disasters perspectives. *International Journal of Interdisciplinary and Multidisciplinary Studies*. 2014;1(6):71-82.
17. Arora S. Intersectional vulnerability in post-disaster contexts: lived experiences of Dalit women after the Nepal earthquake, 2015. *Disasters*. 2022;46(2):329-47. <https://doi.org/10.1111/disa.12471>
18. Atallah DG. Toward a decolonial turn in resilience thinking in disasters: Example of the Mapuche from southern Chile on the frontlines and faultlines. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2016;19:92-100. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2016.08.027>
19. Pongponrat K, Ishii K. Social vulnerability of marginalized people in times of disaster: Case of Thai women in Japan Tsunami 2011. *International journal of disaster risk reduction*. 2018;27:133-41. <https://doi.org/10.1016/j.ijdrr.2017.09.047>
20. Ersing RL, Caruson K. Strengthening Hazard Resilience: Building Capacity by Empowering Marginalized Women. *International Journal of Mass Emergencies & Disasters*. 2017;35(2). <https://doi.org/10.1177/028072701703500204>
21. Yadav S, Lal R. Vulnerability of women to climate change in arid and semi-arid regions: The case of India and South Asia. *Journal of Arid Environments*. 2018;149:4-17. <https://doi.org/10.1016/j.jaridenv.2017.08.001>
22. Ferdous J, Mallick D. Norms, practices, and gendered vulnerabilities in the lower Teesta basin, Bangladesh. *Environmental Development*. 2019;31:88-96. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2018.10.003>
23. Story WT, Tura H, Rubin J, Engidawork B, Ahmed A, Jundi F, et al. Social capital and disaster preparedness in Oromia, Ethiopia: An evaluation of the “Women Empowered” approach. *Social Science & Medicine*. 2020;257:111907. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2018.08.027>
24. Sou G. Sustainable resilience? Disaster recovery and the marginalization of sociocultural needs and concerns. *Progress in Development Studies*. 2019;19(2):144-59. <https://doi.org/10.1177/1464993418824192>

25. Khandekar N, Gorti G, Bhadwal S, Rijhwani V. Perceptions of climate shocks and gender vulnerabilities in the Upper Ganga Basin. *Environmental Development*. 2019;31:97-109. <https://doi.org/10.1016/j.envdev.2019.02.001>
26. Lightfoot ES, Lesen AE, Ferreira RJ. Gender and resilience in Gulf Coast communities: Risk and protective factors following a technological disaster. *International Journal of Disaster Risk Reduction*. 2020;50:101716. <https://doi.org/10.1016/j.ijdr.2020.101716>
27. Rao S. A natural disaster and intimate partner violence: Evidence over time. *Social Science & Medicine*. 2020;247:112804. <https://doi.org/10.1016/j.socscimed.2020.112804>
28. Sharma S, Mehra D, Akhtar F, Mehra S. Evaluation of a community-based intervention for health and economic empowerment of marginalized women in India. *BMC public health*. 2020;20(1):1-16. <https://doi.org/10.1186/s12889-020-09884-y>
29. <https://www.undrr.org/publication/marginalized-and-minority-groups-consideration-ndra>.
30. Enarson E. Through women's eyes: A gendered research agenda for disaster social science. *Disasters*. 1998;22(2):157-73. <https://doi.org/10.1111/1467-7717.00083>
31. Enarson E. Toward a feminist perspective on women and disaster. *Women's Rts L Rep*. 2007;28:3.
32. Cutter SL. The forgotten casualties redux: Women, children, and disaster risk. *Global Environmental Change*. 2017;42:117-21. <https://doi.org/10.1016/j.gloenvcha.2016.12.010>
33. <https://www.preventionweb.net/publications/view/44450>.
34. Perry RW, Lindell MK, Tierney KJ. *Facing the unexpected: Disaster preparedness and response in the United States*: Joseph Henry Press; 2001.
35. <https://www.undrr.org/publication/womens-leadership-risk-resilient-development-good-practices-and-lessons-learned>.
36. Hall A. From Fome Zero to Bolsa Família: social policies and poverty alleviation under Lula. *Journal of Latin American Studies*. 2006;38(4):689-709. <https://doi.org/10.1017/S0022216X0600157X>
37. Hunter E. Disadvantage and discontent: A review of issues relevant to the mental health of rural and remote Indigenous Australians. *Australian Journal of Rural Health*. 2007;15(2):88-93. <https://doi.org/10.1111/j.1440-1584.2007.00869.x>
38. Nthomang K. Relentless colonialism: the case of the Remote Area Development Programme (RADP) and the Basarwa in Botswana. *The Journal of Modern African Studies*. 2004;42(3):415-35. <https://doi.org/10.1017/S0022278X04000254>
39. Redlener I. Population vulnerabilities, preconditions, and the consequences of disasters. *social research*. 2008;785-92. <https://doi.org/10.1353/sor.2008.0005>
40. Sommers L, Mehretu A, Pigozzi B. *Towards typologies of socio-economic marginality: North. South Comparisons*. 1999.
41. Kretzmann JP, McKnight J. *Building communities from the inside out: Center for Urban Affairs and Policy Research, Neighborhood Innovations*: 1993.